

تدوین استراتژی‌های توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی با استفاده از ابزارهای مدیریت استراتژیک SWOT-QSPM

مریم قاسمی^{۱*}، لیدا علیزاده^۲، الهام قندهاری^۳

چکیده

توانمندسازی حلقه اتصال زن و توسعه به شمار می‌رود و ارتباط تنگاتنگی با بهبود مستمر، ارتقای صلاحیت، تغییر در رفتار و بهبود عملکرد زنان دارد و بخشی از تثبیت زبان توسعه محسوب می‌شود. از آنجا که هسته و کانون بحث توانمندسازی در توانایی زنان برای کنترل سرنوشت خود قرار دارد (توانمندی روان‌شناختی)، مقاله حاضر به شناسایی و اولویت‌بندی راهبردهای توانمندسازی روان‌شناختی زنان در نواحی روستایی می‌پردازد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از نوع مطالعات کاربردی-توسعه‌ای است. گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز به شیوه اسنادی و میدانی بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک ابزارهای مدیریت استراتژیک SWOT-QSPM انجام گرفت. در این پژوهش، ۱۴۲ زن روستایی در بخش طرقله شهرستان بینالود در تکمیل پرسش‌نامه به صورت داوطلبانه مشارکت داشته‌اند. در ماتریس SWOT، با توجه به امتیاز نهایی در $IFE=1,79$ و در $EFE=2,60$ ، به منظور توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی، راهبردهای تدافعی (حداقل-حداقل) بهینه شناخته شد. در بین ده راهبرد تدافعی ارائه شده به کمک ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM)، مهم‌ترین راهبرد «شناسایی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده توانمندسازی روانی زنان روستایی و تلاش برای رفع موانع پیش رو» با امتیاز ۱/۱۷۶ و دومین راهبرد «برگزاری کارگاه‌های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی زنان روستایی» با امتیاز ۰/۲۵۶ و سومین راهبرد «تشویق زنان روستایی به تشکیل تعاونی و تشکل‌های مختلف زنان (NGO) و حمایت از آن‌ها» با امتیاز ۰/۲۱۹ معرفی شد.

کلیدواژگان

بخش طرقله، توانمندسازی، روان‌شناختی، زنان روستایی، شهرستان بینالود.

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه فردوسی مشهد

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه فردوسی مشهد

e.ghandehari1989@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۸/۱۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۲/۱۰

مقدمه

توانمندسازی زنان از مؤلفه‌های مهم در توسعه پایدار محسوب می‌شود [۲۰]، زیرا زنان از دو طریق بر توسعه اثر می‌گذارند. اول تأثیر مستقیم بر شاخص‌های توسعه همچون جمعیت، بهداشت و مانند این‌ها که زنان نقش کلیدی در تحقق آن‌ها ایفا می‌کنند و اصولاً دستیابی به اهداف این شاخص‌ها بدون اهمیت و اولویت دادن به زنان و ارائه راهکارهای جنسیتی غیرممکن است. دوم اینکه زنان به‌طور غیرمستقیم بر شاخص‌های توسعه اثرگذارند، زیرا آن‌ها مجموعه متنوعی از تأثیرات غیرمستقیم بر افزایش یا کاهش عددی شاخص‌ها و در نتیجه دستیابی به اهداف توسعه را دارند؛ مثلاً، زنان در نقش آموزگاران خانگی مجموعه‌ای از آموزش‌های غیررسمی را به فرزندان خویش می‌آموزند. این آموزه‌ها به سرعت در روند توسعه مفهوم پیدا می‌کند و تأثیرگذار می‌شود [۳]. در نتیجه، زنان عاملان توسعه قلمداد می‌شوند و توانمندبودن و توانمندساختن آن‌ها در رسیدن به اهداف توسعه پایدار کمک خواهد کرد [۲۱]. ضرورت پرداختن به این موضوع در جهان، به‌ویژه در جوامع روستایی، دوچندان است، زیرا زنان عمدتاً در کشورهای توسعه‌نیافته یا در حال توسعه عناصری حاشیه‌ای، غیرفعال و غیرمولد محسوب می‌شوند. زن روستایی نسبت به زنان شهرنشین عمدتاً با محرومیت بیشتری مواجه است، دسترسی وی به آموزش محدودتر، تقدیرگرتر و سرکوب‌شده است و مهارت‌های کمتری جهت تغییر شرایط در اختیار دارد. دسترسی او به اطلاعات، دارایی‌ها و فرصت‌ها کم است. از این‌رو، زنان روستایی ناخواسته در معرض ناتوانی اجتماعی و اقتصادی، روحی و زیست‌محیطی قرار می‌گیرند [۲۴]. توانمندسازی از جایی آغاز می‌شود که بی‌قدرت‌ترین افراد (افراد فقیر و حاشیه‌ای مثل زنان) جای دارند و باعث می‌شود آن‌ها از بیرون فرایند توسعه به درون آن آورده شوند [۸؛ ۳۲]. درحقیقت، توانمندسازی زنان به این معناست که آن‌ها بر شرم بی‌مورد خود فائق آیند، کردار و گفتارشان سرشار از اعتمادبه‌نفس و اطمینان خاطر باشد، قادر به ارزیابی صحیح و شناخت واقعی خویش باشند، به استعدادها و محدودیت‌های درونی خویش آگاه باشند، قدرت رویارویی با دشواری‌ها را داشته باشند، از توانایی و قابلیت نیل به هدف‌های خویش برخوردار باشند و بتوانند با افزایش توانمندی خویش به هدف‌های مورد نظر برسند [۲۰]. از آنجا که مهم‌ترین مرحله توانمندسازی نقطه آغاز آن است و این نقطه در درون افراد وجود دارد، برای حرکت در چارچوب توسعه، به‌ویژه در زمینه منابع انسانی، توانمندی باید از تغییر فکری و نگرشی فرد آغاز شود. که از آن با عنوان «توانمندسازی روان‌شناختی» یاد می‌شود. درواقع، تجسم یک تصویر محترمانه از خویش در ذهن هر فرد مولد جمع عواملی است: اعتمادبه‌نفس + احترام = عزت نفس. احترام به خویش یا عزت نفس مقوله‌ای است که هر زنی با توسل به آن قادر به پیشرفت بوده و یک نوع توانمندی و توسعه‌یافتگی را در خود احساس می‌کند. تا زمانی که زنی تصمیم به حرکت و اقدام در جهت رسیدن به هدف مورد نظر نگیرد، قادر به پیشرفت و ترقی نیست. موانع ذهنی به اشکال مختلف در ذهن افراد نقش می‌بندد. برخی از این عوامل عبارت‌اند از: نبود انگیزه، داشتن اعتقادات خاص، ترس، ضعف یا عدم

مهارت در زمینه ایجاد ارتباط، مدیریت، تصورات شخصی و ضعیف، احساس گناه و مقاومت در مقابل هرگونه تغییر [۱۶].

از آنجا که زنان کلید تغییرات اجتماعی طولانی‌مدت در جوامع هستند، ضروری است برای توسعه توانمندی زنان روستایی، به‌خصوص در بعد روان‌شناختی، اهمیت بیشتری قائل شد. طبق نظر پژوهش‌گران، توانمندسازی برای زنان روستایی هنگامی معنادار است که بتوانند علایقشان را در زندگی تعریف و انتخاب کنند و خودشان را در راه رسیدن به آن توانا ببینند [۷] و این امر زمانی میسر است که زنان روستایی از توانمندی روان‌شناختی مطلوبی برخوردار باشند و توانایی کنترل سرنوشت خود را داشته باشند. با توجه به آنچه مطرح شد، پژوهش حاضر به شناسایی مزیت‌ها و تنگناهای پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی و ارائه راهبردهای مطلوب در این زمینه می‌پردازد. لذا سؤال اصلی تحقیق بدین صورت مطرح می‌شود: راهبردهای مطلوب توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی چیست؟

پیشینه تحقیق

در دهه ۱۹۷۰ و با اعلام سال ۱۹۷۵ به‌عنوان سال جهانی زن و در پی آن اعلام دهه زن، از سوی سازمان ملل، توجه جهانی و پروژه‌های تحقیقاتی به سمت زنان جلب شد [۲]. از موضوعاتی که در این رابطه مورد توجه قرار گرفت «توانمندسازی زنان» بود. لذا در مجامع بین‌المللی مطالعات گسترده‌ای در حوزه توانمندسازی زنان انجام پذیرفت. از جمله می‌توان به مطالعات گسترده سازمان ملل و بانک جهانی اشاره کرد. در ایران نیز، از دهه ۱۳۸۰ مطالعات زیادی پیرامون توانمندسازی زنان انجام پذیرفته است. اما توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی موضوع نسبتاً جدیدی است که کمتر بدان توجه شده است. تعدادی از مطالعات داخلی در حوزه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی به شرح ذیل است:

چرمچیان و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی» به این نتیجه دست یافتند که ۶۲ درصد واریانس توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی این شهرستان به وسیله شش عامل میزان ارتباطات، اخذ وام از منابع گوناگون، میزان مفید بودن روش‌ها و رهیافت‌ها، موانع، راهکارها و تحصیلات تبیین شد. همچنین، مهم‌ترین مانع توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی شهرستان ساری بی‌اعتمادی زنان به یکدیگر و مهم‌ترین راهکار دادن وام و اعتبارات به زنان روستایی بود [۸]. طالع‌پور (۱۳۹۳) در پایان‌نامه خود با عنوان «نقش توانمندسازی روان‌شناختی بر تشکیل تعاونی‌های تولیدی روستایی مطالعه موردی: شهرستان نمین» نشان داد که رابطه معناداری بین توانمندسازی روان‌شناختی و تشکیل تعاونی‌های تولید روستایی وجود دارد [۱۴]. جلیلیان و سعدی (۱۳۹۴) در مطالعه خود با عنوان «بررسی تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی بر توانمندی روان‌شناختی زنان روستایی در شهرستان اسلام‌آباد غرب» نشان دادند که ۵۶٫۵ درصد زنان مطالعه‌شده توانمندی روان‌شناختی

بالایی دارند. قوی‌ترین متغیرهای اقتصادی-اجتماعی تبیین‌کننده توانمندسازی روان‌شناختی زنان، به ترتیب میزان داشتن مالکیت و اعتمادبه‌نفس آن‌هاست. اعظمی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه خود با عنوان «رزیایی تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر مشارکت اجتماعی زنان در سازمان‌های اجتماع‌محور: کاربرد معادلات ساختاری» نشان دادند که ۷۱ درصد از تغییرات مشارکت اجتماعی زنان روستایی در سازمان‌های اجتماع‌محور را مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی تبیین می‌کند [۴]. همچنین، در اغلب مطالعاتی که به موضوع توانمندسازی توجه شده است، توانمندسازی روان‌شناختی به‌منزله یکی از ابعاد آن بررسی شده است. اما در خارج از کشور مطالعات زیادی در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی انجام شده است که به اختصار در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. پژوهش‌های خارجی انجام‌شده در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

صاحب نظران	نتیجه
Simpeh & Okyireh (2017) [۳۷]	در این مطالعه، چهار بعد (معنا، صلاحیت، انتخاب، تأثیر) توانمندسازی روان‌شناختی از شش کارآفرین زن روستایی در منطقه روستایی آکرا در غنا بررسی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد زنان روستایی که در فعالیتهای کارآفرینی فعالیت می‌کنند، توانایی بالایی در مدیریت کسب‌وکار خود دارند. همچنین، از خودمختاری، استقلال و آزادی بیشتری برای مدیریت کسب‌وکار خود برخوردارند و احساس قدرت بیشتری دارند. این نتایج بینش ارزشمندی برای استفاده از کارآفرینی به‌منزله یک ابزار استراتژیک برای تقویت زنان در جوامع روستایی محسوب می‌شود.
Tanner & Osman (2017) [۳۸]	مدل مفهومی این پژوهش نشان می‌دهد سازه‌های توانمندسازی روان‌شناختی شامل: عوامل درون‌فردی، عوامل تعامل و عوامل رفتاری می‌شود. یافته‌ها حاکی از آن است که عواملی مانند خدمات، آموزش کامپیوتر می‌تواند به قدرت و توانایی درک روان‌شناختی اعضای جامعه کم‌درآمد کمک کند. یافته‌های پژوهش درک مخاطب از ارتباط مؤلفه‌های مختلف به منظور افزایش توانایی روان‌شناختی را بهبود می‌بخشد.
& Lwoga Alao, (2017) Chigona [۲۵]	برخی زنان روستایی از رسانه‌های تلویزیونی برای افزایش استانداردهای اقتصادی استفاده می‌کنند که به توانمندسازی فردی در ابعاد اجتماعی، روانی، اطلاعات و اقتصادی منجر می‌شود. این مطالعه نشان داد که رسانه‌های تلویزیونی در توانمندسازی زنان تأثیر بسیاری دارد و پیشنهاد می‌کند که دولت و سازمان‌های غیردولتی این رسانه را به‌منزله وسیله‌ای برای رسیدگی به مسائل مربوط به تقسیم جنسیتی در نظر بگیرند.
Farmer & Steiner (2017) [۴۳]	این مطالعه به ارائه مدل مشارکت و توانمندسازی می‌پردازد و مراحل انتقال قدرت را از بازیگران خارجی به جوامع محلی نشان می‌دهد. فرایند توانمندسازی جامعه از مشارکت شروع می‌شود و با مشارکت همراه است که هر دو به‌منزله پیش‌شرط توانمندسازی جامعه محسوب می‌شود. محدودیت‌هایی وجود دارد که اعضای جامعه قادر به پذیرش سیاست‌های توانمندسازی جامعه نیستند و این امر نشان می‌دهد که حتی برنامه‌های توانمندسازی جامعه مناسب می‌توانند ناکام بمانند.
& Smits Bayissa, (2017) Ruben [۲۹]	اکثر مداخلات در زمینه توانمندسازی زنان بر ابعاد اقتصادی تمرکز دارند، زیرا بهبود اقتصادی معمولاً به‌طور خودکار به بهبود در ابعاد دیگر منتهی می‌شود. علاوه بر ابعاد

ادامهٔ جدول ۱. پژوهش‌های خارجی انجام‌شده در زمینهٔ توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

نتیجه	صاحب نظران
اقتصادی، در این مطالعه پنج بعد دیگر توانمندسازی بررسی خواهد شد (خانوادگی، حقوقی، روحی، سیاسی و اجتماعی فرهنگی). یافته‌ها نشان می‌دهد که روابط میان این شش بعد توانمندسازی ضعیف است و بعد روان‌شناختی بیشترین اهمیت را دارد. ابعاد اقتصادی به‌سادگی با ابعاد دیگر مرتبط است. از این رو، برای رسیدن به توانمندسازی در همهٔ جهات، مداخلات گسترده ضروری است.	Hoop, Brody, Vojtkova, Warnock., & Murthy Dunbar, (2017) Dworkin [۳۱]
این بررسی سیستماتیک بر تأثیر گروه‌های خودیاری زنان (SHGs) بر توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، روحی و سیاسی زنان متمرکز است. هر دو نهاد دولتی و غیردولتی منابع زیادی را برای تسهیل SHG در کشورهای کم‌درآمد و متوسط در جنوب آسیا و سایر کشورهای در حال توسعه در نظر می‌گیرند که دسترسی به کمک‌های مالی خرد، آموزش و پشتیبانی گروهی می‌تواند توانمندی زنان را افزایش دهد. عضویت زنان در SHG تأثیر مثبتی بر توانمندسازی اقتصادی و سیاسی، تحرک زنان و کنترل زنان بر برنامه‌های خانواده دارد. اما شواهدی برای تأثیرات مثبت SHGها بر توانایی روان‌شناختی پیدا نشد.	(2017) Kumar [۳۵]
در این مقاله، نقش (SHG) در توانمندسازی زنان مناطق روستایی منطقهٔ پاتا در سه بعد، یعنی روان‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی، بررسی شد. برخی از اعضای سازمان انتظار دارند که جلسات آموزشی بیشتری در زمینهٔ فعالیت‌های تولیدی درآمدزا داشته باشند. همهٔ آن‌ها به راهی برای توسعهٔ مهارت و استعداد خود با شرکت در برنامه‌های آموزشی مختلف نیاز دارند. بررسی‌ها نشان می‌دهد پیشرفت قطعی در زمینهٔ رفاه روان‌شناختی و توانمندسازی اجتماعی زنان روستایی در نتیجهٔ مشارکت در مؤسسات مالی از طریق برنامهٔ SHG وجود دارد.	Gupta & Sharma (2017) [۴۱]
هدف مطالعه شناسایی پدیدهٔ سازگاری مثبت با نگرانی‌های زندگی روزمرهٔ زنان فقیر دهلی به وسیلهٔ کشف سه استراتژی مقابله‌ای است که اندر و پارکر ارائه کرده‌اند. استراتژی وظیفه‌گرا، استراتژی احساس‌گرا و استراتژی اجتناب‌ناپذیر سه دسته که به منظور طبقه‌بندی پاسخ‌ها به عوامل استرس‌زا در زندگی روزمره استفاده می‌شود. مطالعه تلاش می‌کند شکاف غالب را در زمینهٔ مفهوم‌سازی توانمندسازی روان‌شناختی زنان براساس یافته‌های این مطالعه و ریشه‌های توانمندسازی روان‌شناختی با استفاده از دیدگاه‌های روان‌شناسی را پر کند.	Agarwal Mathur, (2017) & [۳۶]
استراتژی توانمندسازی SHG راهی برای فرایند توسعهٔ توانمندسازی پایین به بالای زنان در هند است. در این مطالعه، اساساً ادراک زنان از توانمندسازی آن‌ها مورد توجه قرار گرفت که شامل یک نظرسنجی در نزدیکی روستای جیپور، راجستان، هند انجام شده است. علاوه بر این، طی این بررسی درک شد که مشارکت در SHG به زنان در شناخت وضعیت کنونی ناتوانی جنسیتی و افزایش توانایی در مواجهه با فقر و انزوا کمک می‌کند.	Tandon & Setia (2017) [۴۰]
توانمندسازی زنان به چالشی کلیدی برای هند تبدیل شده است. در این زمینه، گام‌های گوناگونی از سوی سازمان‌های خصوصی، دولتی و غیردولتی انجام شده است. خودکمکی یکی از این مراحل است که به‌طور وسیعی در زمینهٔ توانمندسازی زنان کمک می‌کند. گروه‌های خودکمک زنان فقیر را برای مدیریت زندگی خود از طریق	

ادامه جدول ۱. پژوهش‌های خارجی انجام‌شده در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

صاحب نظران	نتیجه
	پس‌انداز همراه با انجام‌دادن کسب‌وکارهای کوچک تشویق می‌کنند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که گروه خودکمک می‌تواند در تأمین خدمات مالی و ارتقای فرصت‌های کاری مؤثر واقع شود.
& Ahmed, Batool, (2016) Qureshi [۲۸]	مطالعه حاضر به بررسی عوامل اقتصادی و روانی و اجتماعی توانمندسازی روان‌شناختی زنان پاکستان می‌پردازد. مقیاس عزت نفس روزنبرگ، مقیاس‌های حمایت اجتماعی برلین، مقیاس محدوده کنترل و مقیاس توانمندی روان‌شناختی جهانی زنان برای اندازه‌گیری متغیرهای انتخابی استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که عزت نفس، حمایت اجتماعی، حمایت شوهر، کنترل درونی، روحیه و آموزش، به‌طور معناداری بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی اثرگذار است.
& Rathod (2016) Damodhar [۳۹]	این مطالعه بر توانمندسازی زنان روستایی در ۱۲ روستای ناگیور ولسوالی مهاراشترا انجام پذیرفت. اکثر پاسخ‌دهندگان (۶۵درصد) در بیش از یک سازمان مشارکت اجتماعی داشتند و ۸۳٫۳۳ درصد مشارکت متوسط داشتند. شاخص توانمندسازی، توانمندسازی روان‌شناختی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی زنان روستایی در مجموع از ۲۶٫۷۶ درصد قبل از مشارکت در فعالیت‌ها به ۷۳٫۹۱ درصد پس از مشارکت در فعالیت‌ها افزایش یافته است که نشان‌دهنده تفاوت بسیار مهمی است.
(2015) Tripathi [۴۵]	این مطالعه در مورد جنبه‌های مختلف توانمندسازی زنان از جمله توانمندسازی روان‌شناختی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بحث می‌کند. همچنین، نیاز به توانمندسازی روان‌شناختی زنان و نقش مقامات مختلف مانند خانواده، معلمان، رسانه‌ها و غیره جامعه را روشن می‌کند. توانمندسازی روان‌شناختی عموماً توسعه عزت نفس، اعتمادبه‌نفس و سایر جنبه‌های روان‌شناختی است.
ناخدا، رحیمیان و اسمعیلی گیوی (۱۳۹۳) [۲۳]	این مطالعه با هدف شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان در خدمات اطلاعاتی و دانشی جهت بسط مدل نظری اسپریتزر در مورد زنان کتابدار و اطلاع‌رسان انجام شده است. این عوامل به ترتیب عبارت‌اند از: وضوح نقوش، حیطة کنترل، دسترسی به اطلاعات، فضای مشارکتی، دسترسی به منابع و حمایت‌های سازمانی.
زمانی میاندشتی، عطایی و ایزدی (۱۳۹۱) [۱۰]	هدف اصلی این پژوهش بررسی سطوح و میزان توانمندی اعضای تعاونی زنان روستایی تفیهان است. نتایج نشان داد که ابعاد توانمندی اعضای تعاونی در چهار بعد توانمندی روانی، خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی—فرهنگی قابل تقسیم‌بندی است. همچنین، نتایج نشان داد که رقم ابعاد روانی و اجتماعی—فرهنگی توانمندی از سایر ابعاد توانمندی بیشتر بوده و توانمندی خانوادگی و اقتصادی در رتبه‌های بعدی قرار دارد.
راغفر و سلیمانی (۱۳۹۵) [۹]	زنان یکی از گروه‌های هدف در برنامه‌های فقرزدایی‌اند؛ به‌ویژه زنان مطلقه و همسر فوت‌شده که به‌واسطه موقعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه با مسئله فقر بیشتر درگیرند. یافته‌ها نشان داد بین وام‌های کم‌بهره، طرح‌های خوداشتغالی، آموزش عمومی و مهارت‌آموزی و فقرزدایی زنان رابطه معناداری وجود دارد. نقش کمک‌های غیرنقدی کمیته امداد خمینی(ره) بر فقرزدایی زنان تأیید نشد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق با استفاده از منابع در دسترس، ۱۳۹۶

بررسی منابع خارجی در زمینه توانمندسازی زنان روستایی حاکی از این مطلب است که توانمندسازی زنان به‌طور عام و توانمندسازی روان‌شناختی زنان به‌طور خاص یکی از چالش‌های کلیدی اغلب جوامع است. در این زمینه، گام‌های گوناگونی از سوی سازمان‌های خصوصی، دولتی و غیردولتی در کشورهای مختلف برداشته شده است. در اغلب مطالعات، توانمندسازی زنان در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، روان‌شناختی بررسی شده است. البته در برخی ابعاد دیگری همچون توانمندسازی سیاسی، خانوادگی، روحی، اطلاعاتی و... نیز دیده می‌شود. توانمندسازی روان‌شناختی به‌منزله یکی از ابعاد توانمندسازی عموماً به کمک شاخص‌هایی مانند توسعه عزت نفس، اعتمادبه‌نفس، خودمختاری، استقلال و آزادی، قدرت و... کمی شده است. در این مطالعات، برای بهبود توانمندسازی روان‌شناختی مداخلات گسترده‌ای از قبیل: مشارکت و انتقال قدرت از بازیگران خارجی به جوامع محلی و زنان روستایی، تشکیل گروه‌های خودیاری زنان، دسترسی به کمک‌های مالی خرد، آموزش و پشتیبانی گروهی را مؤثر می‌دانند. همچنین، خانواده، معلمان، رسانه‌ها در توانمندسازی زنان تأثیرگذار معرفی شده‌اند.

مبانی نظری

توانمندسازی زنان فرایندی پویا و دربرگیرنده توانایی آن‌ها برای تغییر ساختارها و عقایدی است که آن‌ها را در موقعیت فرودستی (وابستگی) نگه داشته است. این فرایند به زنان برای دستیابی بیشتر به منابع و کنترل بر زندگی کمک می‌کند، در آن‌ها احساس استقلال و اعتمادبه‌نفس بیشتر را موجب می‌شود و عزت نفس آن‌ها را افزایش می‌دهد و موجب بهبود تصویری می‌شود که زنان از خود دارند [۵]. زنان طی مراحل توانمندسازی از نیازها و خواسته‌های درونی خود آگاه می‌شوند، جرئت دستیابی به هدف را در خود تقویت می‌کنند و از توانایی لازم برای عملی کردن خواسته‌های خود برخوردار می‌شوند. هسته و کانون بحث توانمندسازی در توانایی زنان برای کنترل سرنوشت خود آن‌ها قرار دارد [۶]. مفهوم توانمندسازی ابعاد مختلفی دارد؛ مانند اجتماعی، اقتصادی، روان‌شناسی، سیاسی و... توجه به این نکته ضروری است که میان توانمندسازی زنان در ابعاد مختلف لزوماً رابطه‌ای خطی وجود ندارد. فراهم‌آوردن زمینه‌های توانمندسازی زنان در تولید بیشتر (نقش اقتصادی) به معنای توانمندسازی آن‌ها برای خوداتکایی، تجهیز منابع و عاملیت تغییر نیست. گرچه افزایش مشارکت بیشتر زنان در حوزه اقتصادی شرط لازم برای توانمندسازی است، کافی نیست [۱۲].

توانمندسازی روان‌شناختی مفهومی پویا و متغیر و چندبعدی است و ماهیتی پیچیده دارد [۱۳]. توانمندسازی روان‌شناختی^۱ اولین بار در ادبیات مدیریت وارد شد. اسپریتزر

1. psychological empowerment

(۱۹۹۵-۱۹۹۶)، با توجه به الگوی توماس و ولتهوس، توانمندسازی روان‌شناختی را به‌منزله یک مفهوم انگیزشی درونی متشکل از چهار بعد شایستگی^۱، خودمختاری (حق انتخاب)^۲، معنادار بودن^۳ و تأثیرگذاری^۴ تعریف کرده است. وتن و کمرون (۱۹۹۸) توانمندسازی را به معنای قدرت بخشیدن به افراد می‌داند، بدین معنا که به آن‌ها کمک کنیم احساس اعتمادبه‌نفس خود را تقویت کنند، بر احساس ناتوانی یا درماندگی خود غلبه کنند و برای انجام‌دادن فعالیت‌ها به آن‌ها نیرو و انگیزه درونی دهیم. آن‌ها ضمن تأیید چهار بعد توانمندسازی توماس و ولتهوس (۱۹۹۰) و اسپریتزر، بعد اعتماد^۵ را به آن اضافه کردند. بنابراین، ابعاد توانمندسازی روان‌شناختی شامل تأثیرگذاری، شایستگی، معنادار بودن، خودمختاری (داشتن حق انتخاب) و اعتماد می‌شود [۱۵]. خودتعیینی یا خودمختاری به معنای احساس آزادی افراد در مورد چگونگی انجام کارهای خود است.

«شایستگی» به درجه‌ای اشاره دارد که یک فرد می‌تواند وظایف شغلی خود را با مهارت و به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام دهد [۱۵؛ ۴۴]. خودکارآمدی یا شایستگی باوری شخصی است که فرد احساس می‌کند می‌تواند وظایف محول‌شده را به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام دهد [۱۵؛ ۲۷]. در ادبیات روان‌شناسی، این مفهوم به نظریه شناخت اجتماعی باندورا (۲۰۰۰، ۱۹۹۷) به مفاهیم خودکارآمدی، تسلط شخصی و انتظار تلاش عملکرد برمی‌گردد.

«معنادار بودن» فرصتی است که افراد احساس کنند اهداف شغلی مهم و باارزشی را دنبال می‌کنند و در جاده‌ای حرکت می‌کنند که وقت و نیروی آن باارزش است [۱۵؛ ۲۶]. معنادار بودن یعنی باارزش بودن اهداف شغلی و علاقه درونی شخص به شغل [۱۵؛ ۴۴]. معنادار بودن تناسب بین الزامات کاری و باورها، ارزش‌ها و رفتارهاست [۱۵؛ ۴۳].

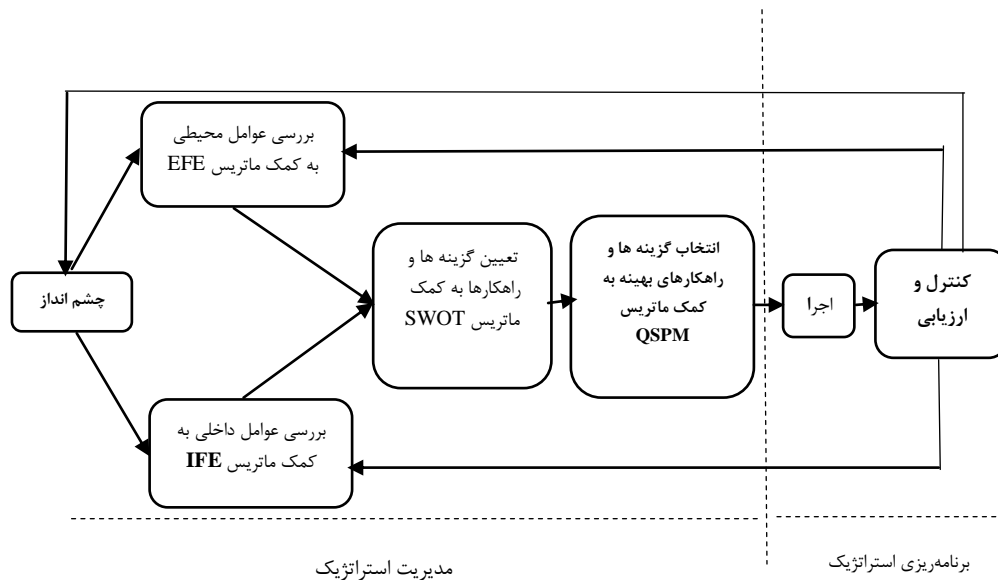
«خودمختاری» یا داشتن حق انتخاب به معنای آزادی عمل و استقلال فرد در تعیین فعالیت‌های لازم برای انجام‌دادن وظایف شغلی اشاره دارد [۱۵؛ ۴۴]. احساس خودمختاری به معنای تجربه احساس انتخاب در آغاز فعالیت‌ها و نظام بخشیدن به فعالیت‌های شخصی است [۴۶]. خودمختاری فعالیت‌ها را شامل می‌شود که با احساس آزادی عمل و تجربه همراه است [۱۵؛ ۳۲].

«تأثیرگذاری» یا به قول وتن و کمرون (۱۹۹۸) پذیرش پیامد شخصی درجه‌ای است که فرد می‌تواند بر نتایج راهبردی، اداری و عملیاتی شغل اثر بگذارد [۱۵؛ ۴۳]. این بعد به درجه‌ای اشاره دارد که رفتار فرد در اجرای اهداف شغلی متفاوت دیده می‌شود؛ بدین معنا که نتایج مورد انتظار در محیط شغلی به دست آمده است [۱۵؛ ۴۴].

-
1. competency
 2. right to choose
 3. feeling meaningful
 4. feeling impressive
 5. trust

«اعتماد» به روابط بین فرادستان و زیردستان اشاره دارد. اعتماد به علاقه‌مندی، شایستگی، گشودگی و اطمینان به دیگران مربوط می‌شود [۱۵]. وتن و کمرون اشاره دارند که افراد توانمند، دارای احساس اعتمادند و مطمئن‌اند که با آنان منصفانه و صادقانه رفتار خواهد شد. آنان اطمینان دارند که صاحبان قدرت و اختیار با آنان بی‌طرفانه رفتار خواهند کرد. به عبارت دیگر، اعتماد به معنای داشتن احساس امنیت شخصی است [۱۵].

در مجموع، توانمندسازی زنان باید رویکردی متحد باشد و تلاش‌ها در جهت توانمندسازی زنان و پیشرفت آن‌ها افزایش یابد [۴۵]. در دستیابی به توسعه روستایی، توانمندسازی زنان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

شکل ۱. مدل عمومی مدیریت استراتژیک مبتنی بر پارادایم تجویزی

در تحقیق حاضر، به کمک مدل عمومی مدیریت استراتژیک مبتنی بر پارادایم تجویزی سعی شده استراتژی‌های مطلوب توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی ارائه شود. در این پارادایم، نحوه شکل‌گیری استراتژی به اندازه خود استراتژی مهم تلقی می‌شود و مراحل شکل‌گیری استراتژی گام به گام تعریف شده است [۲۲]. لذا پس از طرح چشم‌انداز در بیان مسئله تحقیق، از ابزارهای تحلیل محیطی استفاده شد. بررسی محیط داخلی به کمک ماتریس تحلیل عوامل داخلی (IFE)^۱ و بررسی محیط خارجی به کمک ماتریس عوامل بیرونی (EFE)^۲ انجام پذیرفت. در ادامه، از ابزار SWOT جهت تعیین استراتژی‌کانونی در زمینه موضوع بررسی شده استفاده شد و اولویت‌بندی استراتژی‌های مطلوب به کمک ماتریس QSPM انجام گرفت (شکل ۱).

روش‌شناسی

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز به شیوه اسنادی و میدانی انجام گرفت. در ابتدا به کمک مطالعات اسنادی گسترده (بررسی مقالات، طرح‌های پژوهشی، کتب و سایت‌های مختلف در ارتباط با توانمندسازی روان‌شناختی زنان)، ۵ قوت در برابر ۲۷ ضعف داخلی و ۵ فرصت در برابر ۳ تهدید بیرونی پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی شناسایی شد. موارد شناسایی شده از طریق پرسش‌نامه اولیه به کمک تعدادی از مطلعان محلی (زنان تحصیل کرده شامل زنان دهیار، معلم و دانشجوی بومی)، بررسی شد و سپس تعدیل‌های لازم براساس استخراج مشترکات به عمل آمد. عوامل نهایی شده با استفاده از چارچوب تحلیلی تدوین استراتژی در قالب پرسش‌نامه تدوین شد و از زنان روستایی به صورت تصادفی سؤال شد. روایی ابزار تحقیق به کمک ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد. در مورد قوت‌ها و فرصت‌ها ضریب کرونباخ معادل ۰/۷۹ و در مورد ضعف‌ها و تهدیدها معادل ۰/۸۸ به دست آمد که بیانگر روایی مطلوب ابزار تحقیق است. منطقه مطالعه شده بخش طریقه شهرستان بینالود با ۴۰ آبادی دارای سکنه است. در مطالعه حاضر، ۱۰ روستا به صورت تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شد. تعداد زنان روستاهای بررسی شده براساس سرشماری ۱۳۹۵ معادل ۴ هزار و ۱۲۱ نفر بود که به کمک فرمول کوکران با $d=0.108$ حجم نمونه ۱۴۲ زن تعیین شد. شایان ذکر است که حجم نمونه در هریک از روستاهای بررسی شده به کمک طبقه‌بندی تصادفی متناسب با جامعه آماری تعیین شد.

۱. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی Evaluation Factor Interna
۲. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی Evaluation Factor External

جدول ۲. خانوارهای بررسی شده در روستاهای نمونه در دهستان طرقله شهرستان بینالود، ۱۳۹۵

نام روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن	حجم نمونه
نقندر	۲۶۶	۸۵۵	۴۱۷	۴۳۸	۱۸
کنگ	۴۳۲	۱۴۶۳	۷۵۲	۷۱۱	۱۹
اردمه	۲۸	۶۰	۲۸	۳۲	۸
مایان سفلی	۱۰۶	۱۲۸	۸۲	۴۶	۱۰
ازغد	۱۸۳	۵۰۰	۲۴۵	۲۵۵	۱۳
جاغرق	۷۶۱	۲۴۱۲	۱۲۲۶	۱۱۸۶	۱۳
دهبار	۱۲۹	۳۹۳	۲۰۱	۱۹۲	۱۰
حصار	۷۵۵	۱۷۱۸	۹۹۳	۷۲۵	۲۶
مایان علیا	۱۱۲	۳۲۹	۱۷۲	۱۵۷	۱۲
نوجه	۲۶۵	۸۲۳	۴۴۴	۳۷۹	۱۳
جمع	۳۰۳۷	۸۶۸۱	۴۵۶۰	۴۱۲۱	۱۴۲

مأخذ: مستخرج از نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

جدول ۳. ویژگی‌های عمومی نمونه‌ها برحسب سطح تحصیلات، درآمد، نوع شغل، گروه‌های سنی

متغیر	طبقات متغیر	تعداد	درصد	کل
سطح سواد	بی‌سواد	۱۹	۱۳,۳	۱۴۲
	ابتدایی	۲۷	۱۸,۷	
	راهنمایی	۶	۴	
	دیپلم	۵۵	۳۸,۷	
	فوق دیپلم	۱۳	۹,۳	
درآمد	لیسانس	۲۳	۱۶	۱۴۲
	دارای درآمد	۶۸	۴۸	
شغل	فاقد درآمد	۷۴	۵۲	۱۴۲
	خانه‌دار	۷۰	۴۹,۹	
	مشاغل آزاد	۲۷	۱۸,۷	
	کارمند	۱۱	۸	
	کشاورز	۸	۵,۳	
سن	دانشجو	۹	۶,۷	۱۴۲
	کارگر	۱۷	۱۲	
	۲۰ تا ۳۰ سال	۴۹	۳۴,۴	
	۳۰ تا ۴۰ سال	۳۴	۲۴	
	۴۰ تا ۵۰ سال	۴۰	۲۸	
	۵۰ تا ۶۰ سال	۱۹	۱۳,۳	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

یافته‌های تحقیق

از نظر سطح تحصیلات، ۱۳/۳ درصد زنان بی‌سواد، ۱۸/۷ درصد ابتدایی، سه درصد راهنمایی، ۳۸/۷ درصد دیپلم، ۳/۹ درصد فوق دیپلم و ۱۶ درصد لیسانس بودند. ۴۹/۳ درصد زنان مورد بررسی خانه‌دار، ۱۸/۷ درصد شاغل در مشاغل آزاد، ۸ درصد کارمند، ۵/۳ درصد کشاورز، ۶/۷ درصد دانشجو و ۱۲ درصد کارگر بودند. ۳۴/۷ درصد زنان کمتر از سی سال، ۲۴ درصد بین سی تا چهل سال، ۲۸ درصد بین چهل تا پنجاه سال، ۱۳/۳ درصد بین پنجاه تا شصت سال دارند.

ماتریس SWOT^۱

استفاده از ابزار SWOT، با هدف توسعه و اتخاذ استراتژی مناسب بین عوامل داخلی و خارجی، در جهت اهداف تصمیم‌گیرندگان است [۳۴] در این مطالعه، تحلیل سوات در چهار مرحله به ترتیب دنبال و اجرا شد. مرحله اول ارزیابی عوامل خارجی (EFE) و داخلی (IFE)، مرحله دوم تطبیق و تعیین استراتژی‌ها، مرحله سوم تشکیل ماتریس داخلی و خارجی (IE) و اولویت‌های اجرایی، مرحله چهارم تهیه ماتریس راهبردهای کمی استراتژیک (QSPM) (مرحله تصمیم‌گیری) است.

مرحله اول: ارزیابی عوامل خارجی (EFE) و داخلی (IFE) ماتریس SWOT

عوامل خارجی و داخلی در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی با توجه به جدول ۴ به کمک ماتریس ارزیابی محیط خارجی و داخلی ارزیابی شده است: در این مطالعه، تعداد ۱۰ قوت و فرصت به‌عنوان مزیت و ۳۰ ضعف و تهدید به‌عنوان محدودیت و تنگنای پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی بررسی شده است. میانگین وزنی هریک از عوامل داخلی و خارجی براساس پرسش‌نامه استخراج شد و میزان اهمیت هریک به کمک تخصیص نقطه‌ای تعیین شد. در ادامه، به قوت عالی و فرصت استثنایی رتبه ۴، به فرصت و قوت خوب رتبه ۳، به موانع و ضعف معمولی رتبه ۲ و به موانع جدی و ضعف بحرانی رتبه ۱ اختصاص داده شد. سپس با ضرب رتبه در وزن امتیاز نهایی حاصل شد.

1. Strengths, Weakness, Opportunities, Threats (SWOT)

جدول ۴. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

عوامل داخلی سیستم	رتبه	وزن استاندارد	میانگین وزنی	عوامل داخلی سیستم	نوع
۰/۰۸۱	۳	۰/۰۲۷	۳/۳۲۰	S1: وجود دختران تحصیل کرده در روستا	قوت‌ها (Strength)
۰/۰۸۱	۳	۰/۰۲۷	۳/۳۳۳	S2: افزایش ابتکار عمل زنان روستایی نسبت به گذشته	
۰/۰۶۴	۳	۰/۰۲۱	۲/۶۴	S3: استقبال بالای زنان از شرکت در دوره‌های آموزشی	
۰/۱۱۴	۴	۰/۰۲۹	۲/۵۲	S4: برخورداری از مهارت و توانایی بالا برای انجام دادن امور مختلف (کشاورزی، دامداری، امور منزل و...)	
۰/۰۶۲	۳	۰/۰۲۱	۲/۵۴۷	S5: وجود روحیه کارگروهي در زنان روستایی	
۰/۰۶۱	۲	۰/۰۰۳	۳/۳۷۳	W1: وجود فرهنگ مردسالاری و منزلت پایین زنان در مقایسه با مردان	ضعف‌ها (Weakness)
۰/۰۵۷	۲	۰/۰۲۹	۳/۵۴۷	W2: سطح سواد پایین اغلب زنان روستایی	
۰/۰۶۳	۲	۰/۰۳۲	۳/۸۹۳	W3: وجود باورهای تبعیضی در زمینه واگذاری نقش‌ها به زنان	
۰/۰۳۳	۱	۰/۰۳۳	۴/۰۶۷	W4: کنترل ضعیف زنان بر انتخاب‌های مهم زندگی (همسرگزینی، فرزندآوری و...)	
۰/۰۶۵	۲	۰/۰۳۲	۳/۹۴۷	W5: نداشتن استقلال مالی اغلب زنان روستایی	
۰/۰۳۳	۱	۰/۰۳۳	۴/۰۱۳	W6: ضعیف بودن قدرت تصمیم‌گیری اغلب زنان روستایی	
۰/۰۶۱	۲	۰/۰۳۰	۳/۷۳۳	W7: شرکت ضعیف زنان در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی	
۰/۰۶۲	۲	۰/۰۳۱	۳/۸۰۰	W8: ترس از بیان آرای خود در خانواده، جامعه و...)	
۰/۰۶۱	۲/۰۰۰	۰/۰۳۱	۳/۷۸۷	W9: عدم ارتقای ظرفیت‌های فردی، گروهی و اجتماعی	
۰/۰۶۴	۲/۰۰۰	۰/۰۳۲	۳/۹۶۰	W10: خودآغازگر نبودن در انجام دادن کارهای خارج از منزل	
۰/۰۳۳	۱/۰۰۰	۰/۰۳۳	۴/۰۲۷	W11: احساس توانایی ضعیف در ساختن زندگی بهتر	
۰/۰۳۲	۱/۰۰۰	۰/۰۳۳	۴/۰۰۰	W12: وجود هنجارهای فرهنگی محدودکننده به زنان (ازدواج در سنین پایین و...)	

ادامه جدول ۴. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

عوامل داخلی سیستم	رتبه	وزن استاندارد	میانگین وزنی	عوامل داخلی سیستم
۰/۰۳۳	۱/۰۰۰	۰/۰۳۳	۴/۰۲۷	W13: نداشتن برنامه مشخص و حساب‌شده برای آینده خود
۰/۰۳۳	۱/۰۰۰	۰/۰۳۳	۴/۰۴۰	W14: نابرابری زیاد بین زنان و مردان در دسترسی به منابع
۰/۰۳۴	۱/۰۰۰	۰/۰۳۴	۴/۲۰۰	W15: ریسک‌پذیری پایین زنان روستایی
۰/۰۳۴	۱/۰۰۰	۰/۰۳۴	۴/۲۱۳	W16: اعتماد پایین مردان به زنان در مدیریت مسائل اقتصادی
۰/۰۳۵	۱/۰۰۰	۰/۰۳۵	۴/۲۶۷	W17: کمبود نقدینگی و دارایی زنان
۰/۰۳۴	۱/۰۰۰	۰/۰۳۴	۴/۲۱۳	W18: وابستگی شدید زنان روستایی به مردان خانواده (مالی، عاطفی و...)
۰/۰۳۳	۱/۰۰۰	۰/۰۳۳	۴/۰۵۳	W19: ضعف در توجه به تمام راه‌حل‌ها در مواجهه با مشکلات
۰/۰۶۴	۲/۰۰۰	۰/۰۳۲	۳/۹۲۰	W20: احساس شرم بی‌مورد در زنان روستایی
۰/۰۶۱	۲/۰۰۰	۰/۰۳۰	۳/۷۴۷	W21: اعتمادبه‌نفس پایین در گفتار و کردار زنان روستایی
۰/۰۶۴	۲/۰۰۰	۰/۰۳۲	۳/۹۴۷	W22: ضعف در ارزیابی صحیح و شناخت واقعی خود (ناآگاهی از استعدادها و محدودیت‌های درونی خود)
۰/۰۵۶	۲/۰۰۰	۰/۰۲۸	۳/۴۲۷	W23: ضعف زنان در ایجاد تغییرات فکری و نگرشی خود
۰/۰۵۷	۲/۰۰۰	۰/۰۲۹	۳/۵۴۷	W24: نداشتن آزادی در رسیدن به اهداف خود (ممانعت پدران از ادامه تحصیل دختران، اشتغال دختران و...)
۰/۰۵۷	۲/۰۰۰	۰/۰۲۹	۳/۵۳۳	W25: تسلط پایین زنان در تعیین سرنوشت خود (قدرت تصمیم‌گیری و...)
۰/۰۶۰	۲/۰۰۰	۰/۰۳۰	۳/۶۹۳	W26: حمایت اجتماعی ضعیف از زنان
۰/۰۵۷	۲/۰۰۰	۰/۰۲۹	۳/۵۴۷	W27: فقر بالای زنان در نواحی روستایی به‌رغم ایفای نقش‌های تولیدی مختلف کشاورزی، دامداری و...)
۱/۷۸۷	-	۱	۱۲۳/۴۱	جمع ماتریس داخلی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

طبق ماتریس، مؤلفه S4 «برخورداری از مهارت و توانایی بالای زنان در امور مختلف کشاورزی، دامداری، امور منزل» با امتیاز نهایی ۰/۱۱۴ به‌منزله مهم‌ترین قوت و پس از آن مؤلفه S1 «وجود دختران تحصیل کرده» و مؤلفه S2 «افزایش ابتکار عمل زنان روستایی نسبت به گذشته» با امتیاز نهایی ۰/۰۸۱ در اولویت دوم قرار دارد.

در میان ضعف‌های بررسی شده، W5 «نداشتن استقلال مالی اغلب زنان روستایی» با امتیاز نهایی ۰/۰۶۵ مهم‌ترین ضعف پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی بررسی شده بوده است. شایان ذکر است که این مسئله مبتلابه اغلب کشورهای در حال توسعه است. در مطالعه‌ای که در نواحی روستایی هند انجام شده است، نتیجه گرفته شد که «با توجه به نظام پدرسالارانه‌ای که زنان در آن حضور داشتند، هنوز هم زنان تصمیم‌گیری مستقل ندارند» [۲۳]. کم‌اهمیت‌ترین ضعف مؤلفه W26 «حمایت اجتماعی از زنان روستایی» با امتیاز ۰/۰۰۶ است. این امر به دلیل این است که حمایت اجتماعی مشخص و ساختاریافته‌ای از سوی سازمان‌های دولتی و غیردولتی از زنان روستایی به عمل نمی‌آید. از آنجا که مجموع امتیاز نهایی قوت با ۰/۴۰۲ کمتر از مجموع امتیاز نهایی ضعف با ۱/۳۳۷ بوده است، می‌توان گفت ضعف‌های داخلی زیادی پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی وجود دارد. جدول ۵ ماتریس عوامل خارجی SWOT را نشان می‌دهد.

جدول ۵. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

امتیاز نهایی	رتبه	وزن استاندارد	وزن نقطه‌ای	عوامل خارجی سیستم	
۰/۰۶۳	۲	۰/۰۳۱	۳/۸۶۷	O1: تأثیر رسانه‌ها (ماهواره، تلویزیون و...) بر ایجاد توانمندی ذهنی در زنان	فرصت‌ها (Opportunities)
۰/۰۶۳	۲	۰/۰۳۱	۳/۸۸۰	O2: تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر ایجاد توانمندی ذهنی در زنان (تلگرام و...)	
۰/۰۵۲	۳	۰/۰۱۷	۲/۱۴۷	O3: برگزاری نشست‌ها و کنفرانس‌ها در ارتباط با زنان	
۰/۰۷۸	۳	۰/۰۲۶	۳/۲۲۷	O4: دستیابی دختران روستایی به درجات علمی	
۰/۰۶۰	۳	۰/۰۲۰	۲/۴۶۷	O5: وجود زنان در پست‌های مختلف تصمیم‌گیری و مدیریتی	
۰/۰۶۱	۲	۰/۰۳۰	۳/۷۴۷	T1: کم‌توجهی برنامه‌های کلان توسعه به توانمندسازی ذهنی زنان روستایی	تهدیدها (Threats)
۰/۰۵۹	۲	۰/۰۳۰	۳/۶۵۳	T2: حمایت قانونی ضعیف از زنان	
۰/۰۸۲	۳	۰/۰۲۷	۳/۳۷۳	T3: عملکرد ضعیف نهادهای آموزشی در نواحی روستایی (فنی حرفه‌ای و...)	
۲/۶۰	-	۱	-	مجموع ماتریس خارجی	

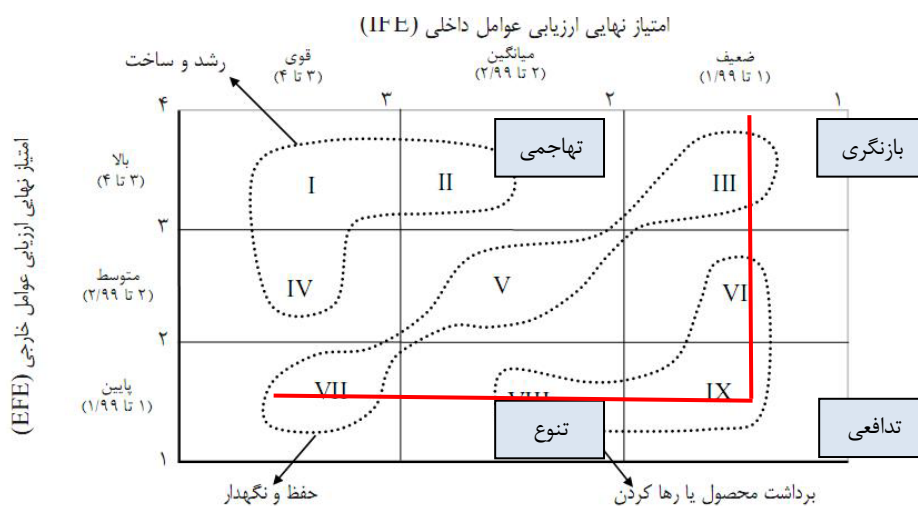
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

طبق آرای پاسخ‌گویان و محاسبات انجام‌شده مؤلفه O4 «دستیابی دختران روستایی به درجات علمی» با امتیاز نهایی ۰/۰۷۸ مهم‌ترین فرصت و مؤلفه O3 «برگزاری نشست و کنفرانس در ارتباط با زنان» با امتیاز نهایی ۰/۰۵۲ کم‌اهمیت‌ترین فرصت پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی است. در میان تهدیدها، مؤلفه «عملکرد ضعیف نهادهای آموزشی در نواحی روستایی (فنی و حرفه‌ای)» که عمدتاً یا آموزش ویژه زنان ندارند یا به آموزش مهارت‌های منسوخ‌شده می‌پردازند، با امتیاز نهایی ۰/۰۸۲ قوی‌ترین و مؤلفه «حمایت قانونی ضعیف از زنان» با امتیاز ۰/۰۵۹ ضعیف‌ترین تهدید پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی محسوب می‌شود. با توجه به اینکه در ماتریس ارزیابی عوامل خارجی مجموع امتیاز نهایی فرصت ۰/۳۱۶ بیشتر از مجموع امتیاز نهایی تهدید ۰/۲۰۲ است، فرصت‌های بیرونی اثرگذار بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی بر تهدیدهای بیرونی غلبه دارد؛ در نتیجه، می‌توان با بهره‌گیری از فرصت‌ها، تهدیدها را کاهش داد.

مرحله دوم: تشکیل ماتریس داخلی و خارجی (IE)^۱ و اولویت‌های اجرایی ماتریس SWOT ماتریس استراتژی‌ها و اولویت‌های اجرایی دو بعد اصلی و نه خانه دارد. جمع امتیازهای نهایی ارزیابی عوامل داخلی روی محور Xها به نمایش درآمده و جمع امتیاز نهایی ارزیابی عوامل خارجی روی محور Yها نوشته شده است. نقطه تلاقی جمع امتیازهای عوامل خارجی و داخلی روی محور Xها و Yها تعیین‌کننده موقعیت این بخش در ماتریس استراتژی‌ها و اولویت‌های اجرایی است. با توجه به امتیاز نهایی در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی ۱/۷۹ و در ماتریس ارزیابی عوامل خارجی ۲/۶۰ استراتژی منتخب در سلول (IX) نمودار قرار گرفته و ماتریس «راهبردهای تدافعی» را مشخص می‌کند.

با توجه به امتیاز نهایی در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی می‌توان نتیجه گرفت که توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی ضعف‌ها و فرصت‌های نسبتاً زیادی دارد که می‌توان با اتخاذ راهبردهای تدافعی ضمن استفاده از فرصت‌های پیش رو بر ضعف‌ها غلبه کرد. هدف در اجرای استراتژی‌های حداقل-حداقل کم‌کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است [۱۸].

1. Internal- External (IE) Matrix.

مرحله سوم: تطبیق و تعیین استراتژی‌ها در ماتریس SWOT

در چارچوب تدوین استراتژی‌ها، مرحله ارزیابی دربرگیرنده ابزارهایی متکی بر اطلاعات به‌دست‌آمده از مرحله ارزیابی محیط خارجی و داخلی و خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک است. به وسیله این ماتریس و با مقایسه عوامل اصلی داخلی و خارجی، راهبردهای عمده تهدافتی (SO)، تدافتی (WT)، اقتضایی (WO) و انطباقی (ST) استخراج می‌شود [۱۹]. استراتژی‌های تدافتی (WT) مبتنی بر مقایسه ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی است و می‌توان آن را راهبرد بقا نامید. مدیریت استراتژیک در تلاش است ضعف‌های سیستم را به منظور از بین بردن تهدیدهای بیرونی کاهش دهد (حداقل-حداقل) [۱۱]. استراتژی‌های تدافتی توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی به شرح جدول ۶ تدوین شد.

جدول ۶. استراتژی‌های تدافعی WT توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی (مقایسه تهدیدها و ضعف‌ها)

ترکیب عوامل مورد نظر		نوع استراتژی	
ضعف W	تهدید T	استراتژی WT	
W5	T1, T2	عدم تسهیل در اعطای وام و اعتبارات کم‌بهره به زنان روستایی (خوداشتغالی و...)	WT1
W3, W17, W25	T1	برگزاری کارگاه‌های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی (خودباوری، عزت نفس، آگاهی جنسیتی، کسب شایستگی و...)	WT2
W6, W20	T1	تشویق رهبران محلی به مشارکت فعالانه زنان در امور مختلف روستا (انجمن اولیا و مربیان مدرسه، جلسه‌های عمومی شوراهای اسلامی...)	WT3
W26	T1	تسهیل در دسترسی زنان به منابع مختلف اطلاعاتی و تکنولوژیکی مانند اینترنت، کتابخانه و...	WT4
W6	T1, T2	تشویق زنان به تشکیل تعاونی و تشکل‌های مختلف زنان NGO و حمایت از آنها	WT5
W5, W13	T2	تلاش جهت تسلط بیشتر زنان بر منابع و دارایی‌های خانواده (تملك دارایی) با ایجاد بسترهای قانونی و تغییر نگرشی و...	WT6
W25	T2	تلاش جهت رفع نظام تبعیض‌های جنسی حاکم در فضاهای روستایی	WT7
W25, W7	T1	راه‌اندازی مراکز مشاوره زنان در نواحی روستایی (به منظور تشویق زنان به ایجاد تغییرات داوطلبانه مثبت در خود و...)	WT8
W6, W7, W11	T1	شناسایی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده توانمندسازی روانی زنان روستایی و تلاش جهت رفع موانع پیش روی توانمندسازی	WT9
W25	T2	ورود فعالان نهادهای دولتی مرتبط با زنان در ارتباط با توانمندسازی روانی زنان روستایی (دفتر امور زنان استانداری و...)	WT10

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله چهارم: تهیه ماتریس راهبردهای کمی استراتژیک (QSPM) (مرحله تصمیم‌گیری) تصمیم‌گیری در مورد استراتژی‌های مناسب و قابل قبول از طریق تجزیه و تحلیل علمی و قضاوت شهودی صورت می‌گیرد و با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)^۱ امتیاز نهایی هر راهبرد مشخص می‌شود. در اجرای ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی از تجزیه

و تحلیل‌های مرحله اول و نتیجه حاصل از مقایسه عوامل داخلی و خارجی در مرحله دوم استفاده می‌شود تا به وسیله آن شیوه‌های عینی راهبردهای قابل اجرا مشخص شوند. با استفاده از این ماتریس می‌توان به صورت عینی راهبردهای گوناگون را، که در زمره بهترین راهبردها هستند، مشخص کرد [۱]. در واقع این تکنیک مشخص می‌کند که کدام‌یک از مؤلفه‌های استراتژیک انتخاب شده امکان‌پذیر است و واقعیت پیدا می‌کند. این تکنیک نیز، مانند اکثر تکنیک‌ها و ابزارها، نیازمند یک قضاوت خوب، خبرگی و آگاهی است. روش کار به این صورت است که در مرحله اول فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی و قوت‌ها و ضعف‌های داخلی در ستون سمت راست QSPM فهرست می‌شود. این اطلاعات باید مستقیماً از ماتریس‌های EFE و IFE حاصل شوند. در مرحله دوم، برای هر عامل بحرانی موفقیت (داخلی و خارجی) امتیازی در نظر گرفته می‌شود. این امتیازات با توجه به ماتریس‌های IFE و EFE است و در ستون دوم در برابر عوامل بحرانی موفقیت قرار داده می‌شوند. در مرحله سوم با در نظر گرفتن مرحله دوم فرموله کردن، یعنی مرحله تلفیق و ترکیب، استراتژی‌های شدنی و قابل اجرا در نظر گرفته می‌شود و آن‌ها را در ردیف بالای ماتریس QSPM قرار می‌دهند. در مرحله چهارم، امتیازهای جذابیت AS^۱ تعیین می‌شود و آن‌ها را به صورت مقادیر عددی که نشان‌دهنده جذابیت نسبی هر استراتژی هستند تعریف می‌کنند. امتیاز جذابیت با در نظر گرفتن هم‌زمان عوامل بحرانی و موفقیت و طرح این سؤال حاصل می‌شود که «آیا این عامل در انتخاب استراتژی مذکور اثر می‌گذارد؟» اگر پاسخ داده شده مثبت باشد، در یک کلاس‌بندی بین عدم جذابیت تا بسیار جذاب از امتیاز ۱ تا ۴ قرار می‌گیرد. در مرحله پنجم، امتیاز هر عامل در امتیاز جذابیت در هر ردیف ضرب می‌شود و نشان‌دهنده جذابیت نسبی آن استراتژی است. در انتها، جمع امتیازهای جذابیت به دست می‌آید و امتیاز بالاتر به معنای جذابیت بیشتر آن استراتژی است [۱۸].

1. attractive scores.

ادامه‌ی جدول ۷. ماتریس ارزیابی راهبردهای تدافعی براساس روش کمی استراتژیک (QSPM)

عوامل کلیدی	راهبرد ۱	راهبرد ۲	راهبرد ۳	راهبرد ۴	راهبرد ۵	راهبرد ۶	راهبرد ۷	راهبرد ۸	راهبرد ۹	راهبرد ۱۰
ضریب										
نمره‌ی جهانیّت	۰.۰۳۱									
جمع نهایی	۰.۰۳۱									
نمره‌ی جهانیّت		۰.۰۳۱								
جمع نهایی		۰.۰۳۱								
نمره‌ی جهانیّت			۰.۰۳۳							
جمع نهایی			۰.۰۳۳							
نمره‌ی جهانیّت				۰.۰۳۳						
جمع نهایی				۰.۰۳۳						
نمره‌ی جهانیّت					۰.۰۳۳					
جمع نهایی					۰.۰۳۳					
نمره‌ی جهانیّت						۰.۰۳۳				
جمع نهایی						۰.۰۳۳				
نمره‌ی جهانیّت							۰.۰۳۳			
جمع نهایی							۰.۰۳۳			
نمره‌ی جهانیّت								۰.۰۳۳		
جمع نهایی								۰.۰۳۳		
نمره‌ی جهانیّت									۰.۰۳۳	
جمع نهایی									۰.۰۳۳	

ادامه جدول ۷. ماتریس ارزیابی راهبردهای تدافعی بر اساس روش کمی استراتژیک (QSPM)

عوامل کلیدی	راهبرد ۱	راهبرد ۲	راهبرد ۳	راهبرد ۴	راهبرد ۵	راهبرد ۶	راهبرد ۷	راهبرد ۸	راهبرد ۹	راهبرد ۱۰
فریب	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعدد جنبه‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع نهایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعدد جنبه‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع نهایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعدد جنبه‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع نهایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعدد جنبه‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع نهایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعدد جنبه‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع نهایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعدد جنبه‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع نهایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع جنبه‌ها	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

مآخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مطابق ماتریس QSPM اولویت اول بین استراتژی‌های تدافعی «شناسایی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی و تلاش جهت رفع موانع پیش روی توانمندسازی» با امتیاز ۱/۱۷۶ است. بدیهی است گام اول جهت ایجاد هرگونه تغییر، گسترش دامنه شناخت موضوعی آن پدیده است. لذا تدقیق و شناسایی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی می‌تواند ضعف‌هایی از قبیل: سطح سواد پایین اغلب زنان روستایی، حمایت اجتماعی ضعیف از زنان، فقر بالای زنان در نواحی روستایی به رغم ایفای نقش‌های تولیدی مختلف کشاورزی، دامداری و... را کاهش دهد. راهبرد دوم «برگزاری کارگاه‌های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی زنان روستایی (خودباوری، عزت نفس، آگاهی جنسیتی، کسب شایستگی و...)» با امتیاز ۰/۲۵۲ است. شایان ذکر است که نقش آموزش‌گران در کارایی و اثربخشی کارگاه‌ها بسیار مهم است. اجرای این راهبرد می‌تواند ضعف‌هایی همچون کنترل ضعیف زنان بر انتخاب‌های مهم زندگی (همسرگزینی، فرزندآوری و...)، ترس از بیان نظرهای خود در خانواده، جامعه و... خودآغازگر نبودن در انجام دادن کارهای خارج از منزل، احساس توانایی ضعیف در ساختن زندگی بهتر، ریسک‌پذیری پایین زنان روستایی، وابستگی شدید زنان روستایی به مردان خانواده (مالی، عاطفی و...)، ضعف در توجه به همهٔ راه‌حل‌ها در مواجهه با مشکلات، احساس شرم بی‌مورد در زنان روستایی، اعتماد به نفس پایین در گفتار و کردار زنان روستایی، ضعف در ارزیابی صحیح و شناخت واقعی خود (ناآگاهی از استعدادها و محدودیت‌های درونی خود)، ضعف زنان در ایجاد تغییرات فکری و نگرشی خود را کاهش دهد. راهبرد سوم «تشویق زنان روستایی به تشکیل تعاونی و تشکلهای

و نگرشی خود را کاهش دهد. راهبرد سوم «تشویق زنان روستایی به تشکیل تعاونی و تشکلهای مختلف زنان NGO و حمایت از آنها» با امتیاز ۰/۲۱۹ است. اجرای این راهبرد می‌تواند ضعف‌هایی از قبیل وجود باورهای تبعیضی در زمینه واگذاری نقش‌ها به زنان، ضعیف‌بودن قدرت تصمیم‌گیری اغلب زنان روستایی، شرکت ضعیف زنان در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی، عدم ارتقای ظرفیت‌های فردی، گروهی و اجتماعی، احساس توانایی ضعیف در ساختن زندگی بهتر، ضعف زنان در ایجاد تغییرات فکری و نگرشی خود و فقر بالای زنان روستایی را کاهش دهد. راهبرد چهارم «تلاش جهت تسلط بیشتر زنان روستایی بر منابع و دارایی‌های خانواده (تملک دارایی) با ایجاد بسترهای قانونی و تغییر نگرشی و...» با امتیاز ۰/۱۸۸ است. بدیهی است با اجرای این راهبرد می‌توان ضعف‌هایی از قبیل وجود باورهای تبعیضی در زمینه واگذاری نقش‌ها به زنان، کنترل ضعیف زنان بر انتخاب‌های مهم زندگی (همسرگزینی، فرزندآوری و...)، نداشتن استقلال مالی اغلب زنان روستایی، ضعیف‌بودن قدرت تصمیم‌گیری اغلب زنان روستایی، ترس از بیان نظرهای خود در خانواده، جامعه و...، احساس توانایی ضعیف در ساختن زندگی بهتر، نابرابری زیاد بین زنان و مردان در دسترسی به منابع، کمبود نقدینگی و دارایی زنان، وابستگی شدید زنان روستایی به مردان خانواده (مالی، عاطفی و...)، فقر بالای زنان روستایی را کاهش دهد.

جدول ۸. اولویت‌بندی راهبردهای ارائه‌شده در زمینه الگوی مناسب توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی

رتبه	امتیاز	راهبردهای توانمندسازی زنان روستایی
۱	۱/۱۷۶	شناسایی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده توانمندسازی روانی زنان روستایی و تلاش جهت رفع موانع پیش روی توانمندسازی
۲	۰/۲۵۲	برگزاری کارگاه‌های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی زنان روستایی (خودباوری، عزت نفس، آگاهی جنسیتی، کسب شایستگی و...)
۳	۰/۲۱۹	تشویق زنان روستایی به تشکیل تعاونی و تشکلهای مختلف زنان NGO و حمایت از آنها
۴	۰/۱۸۸	تلاش جهت تسلط بیشتر زنان روستایی بر منابع و دارایی‌های خانواده (تملک دارایی) با ایجاد بسترهای قانونی و تغییر نگرشی و...
۵	۰/۱۶	تشویق رهبران محلی به مشارکت فعالانه زنان در امور مختلف روستا (انجمن اولیا و مربیان مدرسه، جلسه‌های عمومی شوراهای اسلامی...)
۶	۰/۱۴۸	راه‌اندازی مراکز مشاوره زنان در نواحی روستایی (به منظور تشویق زنان به ایجاد تغییرات داوطلبانه مثبت در خود و...)
۷	۰/۱۲۳	تسهیل در اعطای وام و اعتبارات کم‌بهره به زنان روستایی (خوداشتغالی و...)
۸	۰/۱۲	تسهیل در دسترسی زنان روستایی به منابع مختلف اطلاعاتی و تکنولوژیکی مانند اینترنت، کتابخانه و...
۹	۰/۱۱۸	تلاش جهت رفع نظام تبعیض‌های جنسی حاکم در فضاهای روستایی
۱۰	۰/۱۱۷	ورود فعالانه نهادهای دولتی مرتبط با زنان در ارتباط با توانمندسازی روانی زنان روستایی (دفتر امور زنان استانداری و...)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نتیجه گیری

براساس نتایج آخرین سرشماری انجام شده، حدود ۲۲ میلیون نفر از جمعیت کشور در نقاط روستایی زندگی می کنند که ۱۰/۸۹ میلیون نفر را زنان تشکیل می دهند. از آنجا که ۵۰ درصد دارایی های انسانی جامعه نزد زنان است، برنامه ریزان برای دستیابی هرچه بیشتر به امکانات توسعه، لازم است امکانات را به گونه ای فراهم کنند که این دارایی ۵۰ درصدی فعال به سرمایه های انسانی توانمندسازی روان شناختی است، می توان آن را الزامی و برابر با توسعه دانست. نتایج بررسی ها نشان می دهد به منظور توانمندسازی روان شناختی زنان روستایی استراتژی های تدافعی (حداقل- حداقل) بهینه اند. در استراتژی های تدافعی (WT) تلاش می شود ضعف های درونی به منظور از بین بردن تهدیدهای بیرونی کاهش داده شود. در بین ده راهبرد ارائه شده تدافعی، اولویت اول ماتریس استراتژی کمی «شناسایی عوامل بازدارنده و تسهیل کننده توانمندسازی روانی زنان روستایی و تلاش جهت رفع موانع پیش روی توانمندسازی» است. همچنین از آنجا که توانمندسازی زنان مستلزم آموزش است، دومین راهبرد ارائه شده «برگزاری کارگاه های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی زنان روستایی (خودباوری، عزت نفس، آگاهی جنسیتی، کسب شایستگی و...)» است که به مدیریتی با جهت گیری مثبت این زمینه نیاز است.

مقایسه پژوهش حاضر با مطالعه عثمان و تینر (۲۰۱۷) [۱۸]، که سازه های توانمندسازی روان شناختی و مسائلی از قبیل: عوامل درون فردی، عوامل تعامل و عوامل رفتاری را بررسی می کنند، به لحاظ یافته های تحقیق قرابت معناداری دارد. همچنین، با مطالعه برودی و همکاران (۲۰۱۷) [۳۱]، که به بحث تأثیر گروه های خودیاری زنان بر توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، روحی و سیاسی زنان اشاره دارد، یا مطالعه باتول و همکار (۲۰۱۶) [۲۸]، که عزت نفس، حمایت اجتماعی، حمایت شوهر، کنترل درونی، روحیه و آموزش را به طور معناداری بر توانمندسازی روان شناختی زنان روستایی بررسی کرده است، از نظر مفاهیم و نتایج به دست آمده منطبق بوده است، زیرا در این پژوهش ها بر مسائل ارزشی و بحث های روان شناختی به عنوان گام آغازین در جهت حرکت رو به جلو در بحث توانمندسازی زنان روستایی اشاره دارد. از طرفی، این پژوهش با مطالعه بائیس و همکار از نظر ابعاد اقتصادی اثرگذار در راستای مسائل روان شناسی به عنوان متغیری اثرگذار، که زیربنای سایر مسائل توانمندسازی است، همسویی ندارد، زیرا مسائل اقتصادی بخشی از مسائل توانمندسازی به حساب می آید. در اصل، زیربنای فکری چنین بحثی مسائل روان شناختی و آمادگی جهت مسئولیت پذیری است.

در مجموع، برنامه ریزی جنسیتی با رویکرد «زنان به مثابه یکی از دست اندرکاران مهم و مؤثر و نیز مشارکت کنندگان جدی در فرایند توسعه نه فقط دریافت کنندگان، بلکه استفاده کنندگان

از مواهب و مظاهر توسعه جایگاه ویژه‌ای دارد [۱۷]. توانمندی روان‌شناختی زنان باید به گونه‌ای افزایش یابد که آنان را به اثربخشی برای ایجاد تحولات در سطح جامعه قادر کند، لذا باید توانمندسازی آن‌ها، به‌خصوص توانمندسازی آن‌ها در بعد روان‌شناختی، مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گیرد.

با در نظر گرفتن یافته‌های اصلی پژوهش، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

- با توجه به اینکه شناخت وضع موجود در ایجاد تغییر نقش کلیدی دارد، شناسایی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده توانمندسازی روانی زنان روستایی ضروری است. بدیهی است با شناخت عوامل بازدارنده و پیش‌برنده می‌توان گام‌های مؤثری در راستای رفع موانع پیش روی توانمندسازی روان‌شناختی زنان برداشت.

- اهتمام به برگزاری کارگاه‌های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی زنان روستایی (خودباوری، عزت نفس، آگاهی جنسیتی، کسب شایستگی و...) از سوی متولیان امر - بدیهی است از طریق تقویت روابط پایدار، نهادی‌شده و شبکه‌ای، به‌ویژه در قالب تشکل‌های گروهی و شبکه‌های اجتماعی همچون تعاونی‌ها و انجمن‌های زنان و شبکه‌های تولیدی، می‌توان زمینه‌افزایش انسجام، اعتماد و مشارکت گروهی و تسهیل‌کنش جمعی و به تبع آن توانمندسازی زنان در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را فراهم کرد.

- تشویق رهبران محلی اعم از دهیاران، اعضای شوراهای اسلامی و انجمن‌های اولیا و مربیان مدارس و... به مشارکت فعالانه زنان در امور مختلف روستا

- راه‌اندازی مراکز مشاوره زنان در نواحی روستایی (به منظور تشویق زنان به ایجاد تغییرات داوطلبانه مثبت در خود و...) از سوی متولیان امر

- تسهیل در اعطای وام و اعتبارات کم‌بهره به زنان روستایی (خوداشتغالی و...)

- تسهیل در دسترسی زنان روستایی به منابع مختلف اطلاعاتی و تکنولوژیکی مانند

اینترنت، کتابخانه و...

- تلاش جهت رفع نظام تبعیض‌های جنسی حاکم در فضاهای روستایی

- ورود فعالانه نهادهای دولتی مرتبط با زنان در ارتباط با توانمندسازی روانی زنان روستایی

(دفتر امور زنان استانداری و...)

منابع

- [۱] ابراهیم‌زاده، عیسی؛ کاظمی، شمس‌اله؛ اسکندری ثانی، محمد (۱۳۹۰). «برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری با تأکید بر گردشگری مذهبی مطالعه موردی: شهر قم»، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، س ۴۳، ش ۷۶، ص ۱۱۵-۱۴۱.
- [۲] احمدیان شالچی، نسرین (۱۳۸۷). «بررسی وضعیت زنان سرپرست خانوار و راهکارهای

- توانمندسازی اقتصادی آن‌ها، نمونه: منظومه روستایی مشهدقلی»، پایان‌نامه دکتری، دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی مشهد.
- [۳] ازکیا، مصطفی؛ ایمانی، علی (۱۳۷۸). توسعه پایدار روستایی، تهران: اطلاعات.
- [۴] اعظمی، موسی؛ عطائی، پوریا؛ علی‌آبادی، وحید؛ موسیوند، مریم (۱۳۹۵). «ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر مشارکت اجتماعی زنان در سازمان‌های اجتماع‌محور: کاربرد معادلات ساختاری»، *زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)*، س ۷، ش ۲۵، ص ۱۴۳-۱۶۱.
- [۵] برقی، حمید؛ قنبری، یوسف (۱۳۹۳) «بررسی و نظرسنجی درباره مؤلفه‌های توانمندسازی زنان روستایی و تبیین عوامل مؤثر بر آن‌ها: مطالعه موردی روستاهای شهرستان اصفهان»، *فصل‌نامه روستا و توسعه*، س ۱۷، ش ۱، ص ۳۷-۵۳.
- [۶] پیشگاهی‌فرد، زهرا؛ زهدی‌گهرپور، محمد؛ عابدینی‌راد، آرزو (۱۳۹۳). «کارکردهای توانمندسازی جنسیتی در توسعه مشارکت سیاسی زنان، مورد: کشورهای حوزه آسیای مرکزی و قفقاز»، *مطالعات اوراسیای مرکزی*، س ۷، ش ۲، ص ۲۶۵-۲۸۹.
- [۷] جلیلیان، سارا؛ سعدی، حشمت‌اله (۱۳۹۴). «بررسی تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی بر توانمندی روان‌شناختی زنان روستایی در شهرستان اسلام‌آباد غرب»، *پژوهش‌های روستایی*، س ۶، ش ۴، ص ۷۴۵-۷۶۶.
- [۸] چرمچیان‌لنگرودی، مهدی؛ علی‌بیگی، امیرحسین (۱۳۹۲). «بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی»، *مجله جامعه‌شناسی زنان*، س ۴، ش ۱۳، ص ۱۶۵-۱۹۲.
- [۹] راغفر، حسین؛ سلیمانی، مهدی (۱۳۹۵). «توانمندسازی و فقرزدایی از زنان مطلقه و همسر فوت‌شده در شهرستان سلسله»، *فصل‌نامه زن در توسعه و سیاست*، س ۱۴، ش ۱، ص ۵۱-۶۸.
- [۱۰] زمانی‌میانده‌تی، ناصر؛ عطایی، پوریا؛ ایزدی، نسیم (۱۳۹۱). «بررسی سطوح و میزان توانمندی در بین اعضای تعاونی زنان روستایی (مطالعه موردی: تعاونی زنان تفهیان، شهرستان شیراز)»، *فصل‌نامه زن در توسعه و سیاست*، س ۱۰، ش ۳، ص ۱۵۳-۱۷۲.
- [۱۱] سبجانی، بهروز؛ روشنعلی، محمد؛ امیدزاده، هانیه؛ عابدپور، صغری (۱۳۹۱). «تحلیل عوامل مؤثر در توسعه جاذبه‌های گردشگری استان یزد با استفاده از مدل SWOT»، *سومین همایش ملی مقابله با بیابان‌زایی و توسعه پایدار تالاب‌های کویری ایران*، اراک، ایران.
- [۱۲] شادی‌طلب، ژاله؛ وهابی، معصومه؛ ورمزیار، حسن (۱۳۸۴). «فقر درآمدی فقط یک جنبه از فقر زنان سرپرست خانوار»، *فصل‌نامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، س ۴، ش ۱۷، ص ۲۲۷-۲۴۷.

- [۱۳] صدیقی، رقیه؛ ونکی، زهره؛ محمدی، عیسی (۱۳۹۱). «توانمندسازی روان‌شناختی در پرستاران بالینی ایران»، *مجله علمی دانشکده پرستاری و مامائی همدان*، س ۲۰، ش ۲، ص ۴۶-۵۶.
- [۱۴] طالعی‌پور، وحید (۱۳۹۳). «نقش توانمندسازی روان‌شناختی بر تشکیل تعاونی‌های تولیدی روستایی مطالعه موردی: شهرستان نمین»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، استاد راهنما وکیل حیدری ساریان، دانشگاه محقق اردبیلی.
- [۱۵] عبداللهی، بیژن (۱۳۸۴). «توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان: ابعاد و اعتبارسنجی براساس مدل معادلات ساختاری»، *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، س ۱۱، ش ۳۵-۳۶، ص ۳۷-۶۴.
- [۱۶] علی‌آبادی، وحید؛ خیاطی، مهرناز؛ موحدی، رضا (۱۳۹۵). «تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر اشتغال‌پذیری دانشجویان کشاورزی بوعلی سینا»، *فصل‌نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، س ۸، ش ۳۷، ص ۲۱-۳۱.
- [۱۷] علیرضانژاد، سهیلا؛ بن‌هاشم، فروغ‌السادات (۱۳۹۱). «جنسیت و توسعه: نگاهی به تحولات جمعیت‌شناختی مناطق روستایی کشور»، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، س ۴، ش ۲، ص ۸۱-۹۳.
- [۱۸] فال سلیمان، محمود. و صادقی، حجت‌اله (۱۳۹۲). «تحلیل توانمندی‌های بخش کشاورزی استان خراسان جنوبی در راستای توسعه پایدار با استفاده از مدل SWOT»، *جغرافیا و توسعه*، س ۱۱، ش ۳۰، ص ۱۳۹-۱۵۶.
- [۱۹] قنبری، سیروس؛ رضایی، سمیه؛ منصوره دانشور، محمدرضا (۱۳۹۳). «بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری عشایری با استفاده از تکنیک SWOT (مطالعه موردی: ایل بختیاری)»، *فصل‌نامه جغرافیایی فضای گردشگری*، س ۳، ش ۱۰، ص ۱۰۵-۱۱۹.
- [۲۰] کتابی، محمود؛ یزدخواستی، بهجت؛ فرخی راستابی، زهرا (۱۳۸۲). «توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه»، *فصل‌نامه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، س ۳، ش ۷، ص ۵-۳۰.
- [۲۱] کلدی، علیرضا؛ سلحشوری، پروانه (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر حمایت اجتماعی بر توانمندسازی زنان»، *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، س ۴، ص ۷-۲۲.
- [۲۲] مرادی، فریبا (۱۳۹۰). *نگاهی جامع به مدیریت استراتژیک، تاریخچه، مدل‌ها، ابزارها، مکاتب، رویکردها و مفاهیم نوین و نیز اصطلاحات و واژه‌های رایج*، تهران: انتشارات سازمان مدیریت صنعتی.
- [۲۳] ناخدا، مریم؛ رحیمیان، سمانه؛ اسمعیلی گیوی، محمدرضا (۱۳۹۳). «شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان در خدمات اطلاعاتی و دانشی»، *فصل‌نامه زن در توسعه و سیاست*، س ۱۲، ش ۳، ص ۴۶۹-۴۸۸.

- [24] Ahmed, S. (2016). "Socio-Economic Empowerment of Rural Women: An Overview", *International Journal of Social Impact*, Vol, 1. No, 3. P 33.
- [25] Alao, A., Lwoga, T. E., & Chigona, W. (2017, May). "Telecentres Use in Rural Communities and Women Empowerment: Case of Western Cape", *International Conference on Social Implications of Computers in Developing Countries* (pp. 119-134). Springer, Cham.
- [26] Appelbaum, S. H., & Honeggar, K. (1998). "Empowerment: a contrasting overview of organizations in general and nursing in particular-an examination of organizational factors", managerial behaviors, job design, and structural power. *Empowerment in Organizations*, Vol, 6. No, 2. PP 29-50.
- [27] Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Macmillan.
- [28] Batool, S. A., Ahmed, H. K., & Qureshi, S. N. (2016). "Economic and Psycho-social Determinants of Psychological Empowerment in Women", *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, Vol, 14. No, 1. PP 21-29.
- [29] Bayissa, F. W., Smits, J., & Ruben, R. (2017). "The Multidimensional Nature of Women's Empowerment: Beyond the Economic Approach", *Journal of International Development*.
- [30] Bhatt, A., & Bhatt, S. (2016). "Women Empowerment in Rural Gujarat- A Case Study of Kaira Social Service Society", *Samvad*, Vol, 11. PP 84-92.
- [31] Brody, C., Hoop, T. D., Vojtkova, M., Warnock, R., Dunbar, M., Murthy, P., & Dworkin, S. L. (2017). "Can self-help group programs improve women's empowerment? A systematic review", *Journal of Development Effectiveness*, VOL, 9. NO, 1. PP 15-40.
- [32] Cheston, S., & Kuhn, L. (2002). *Empowering women through microfinance*. Draft, Opportunity International.
- [33] Gagné, M., & Deci, E. L. (2005). "Self-determination theory and work motivation", *Journal of Organizational behavior*, VOL, 26. NO, 4. PP 331-362.
- [34] Kajanus, M. (2000). "A model for creating innovative strategies for an enterprise and its application to a rural enterprise", *Management Decision*, VOL, 38. NO, 10. PP 711-722.
- [35] Kumar, H. (2017). "Role of Micro Finance in Women's Empowerment (A Study on Rural Area of Patna India)", *IAU International Journal of Social Sciences*, VOL, 7, NO, 2. PP 53-58.
- [36] Mathur, P., & Agarwal, P. (2017). "Self-help groups: a seed for intrinsic empowerment of Indian rural women", *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 36(2), PP182-196.
- [37] Okyireh, M. A., & Simpeh, K. N. (2017). "Exploring the Nature of Psychological Empowerment of Women Entrepreneurs in a Rural Setting in Greater Accra, Ghana", *Journal of Business and Management Sciences*, VOL, 4. NO, 6. PP 138-141.

- [38] Osman, M. A., & Tanner, M. (2017). "The Influence of Telecentre Components on the Psychological Empowerment of Underserved Community Members In The Western Cape, South Africa", *Ejisd*, Vol, 81. No, 4. PP 1-29.
- [39] Rathod, M. K., & Damodhar, P. (2016). "Impact of MAVIM Activities on Empowerment of Rural Women", *Indian Research Journal of Extension Education*, VOL, 15. NO, 1. PP 8-11.
- [40] Setia, M., & Tandon, M. S. (2017). "Impact Study of Women Empowerment through Self-Help Groups-A Study of Haryana", *Global Journal of Enterprise Information System*, VOL, 9. NO, 2. PP 50-53.
- [41] Sharma, S., & Gupta, A. (2017). *The Everyday lives and coping Strategies of women in Delhi*; Discerning roots of Psychological Empowerment: An Ethnographic Study.
- [42] Spreitzer, G. M. (1995). "Psychological empowerment in the workplace: Dimensions, measurement, and validation", *Academy of management Journal*, VOL, 38. NO, 5. PP 1442-1465.
- [43] Steiner, A. A., & Farmer, J. (2017). Engage, participate, empower: Modelling power transfer in disadvantaged rural communities. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 2399654417701730.
- [44] Thomas, K. W., & Velthouse, B. A. (1990). Cognitive elements of empowerment: An "interpretive" model of intrinsic task motivation. *Academy of management review*, VOL. 15, NO.4, PP 666-681.
- [45] Tripathi, S. (2015). "Need of Psychological Empowerment of Women in India", *Journal of Content, Community & Communication*, 35.
- [46] Whetten, D., & Cameron, K. (2014). *Developing Management Skills: Global Edition*. Pearson Higher Ed.